

Proslov*

PIŠE: FRA BAZILIJE PANDŽIĆ

Mi, bivši đaci širokobriješke Franjevačke klasične gimnazije u koju smo se upisali kao djeca, a izašli iz nje kao zreli ljudi, ponajviše smo sa zebnjom pratili događaje koji su se 1944. i 1945. odvijali u tom kraju. Bili smo svjesni što su sposobni učiniti komunistički zločinci pod vodstvom ruskih komunista koje su potpomagali Englezi i Amerikanci. Ipak, nadali smo se da je u njima ostao tračak čovječnosti koji će iskazati prema nedužnima kad budu osvajali samostan i Franjevačku klasičnu gimnaziju na Širokom Brijegu. Međutim, prevarili smo se u svojim nadanjima. Izbezumljeni pred ljudskom nevinošću zločinci su upravo nad tim nevinim ljudima htjeli pokazati pravo stanje svoje zloće. Skupili su ih pa jednog po jednog nemilosrdno strijeljali i na koncu sve zajedno u protuzračnom skloništu polili benzинom i spalili.

U to vrijeme nalazio sam se u Rimu kamo sam otišao učiti crkvenu povijest. Godine 1945. morao sam završiti to učenje. Pisao sam doktorsku radnju o Trebinjsko-mrkanskoj biskupiji, proучavao rimske arhive o tom predmetu, ispisivao nađene isprave i nastojao što bolje osvijetliti povijest te biskupije. Budući da sam taj rad htio završiti na vrijeme, nisam se bavio drugim stvarima pa ni prilikama u širokobriješkom kraju. O njima sam čuo samo po pričaju drugih.

Znali smo da je vojničko stanje za naš narod vrlo nepovoljno jer su komunisti bili u boljem položaju, ali sve nam je ostalo bilo nejasno. Pred Božić 1944. došao je u Rim poljski franjevac fra Sabin Plehta koji se kao dušobrižnik poljskih vojnika nalazio na području koje

su zauzeli jugoslavenski komunisti. On je pričao da se oni strahovito ponašaju prema katoličkim svećenicima: optuživali su ih da su špijuni neprijateljskih snaga pa onda prema njima postupali na razne načine.

U ožujku 1945. u Rim je došao Marko Skoko, bivši đak širokobriješke gimnazije rodom iz Klobuka. Donio je vijest da su komunisti srušili samostan i gimnaziju na Širokom Brijegu i ubili šest fratara. Istaknuo je da je među njima pogubljen i moj stric fra Krešimir Pandžić. Iako njegovo izvješće nije bilo potpuno točno, iz njega smo mogli dobiti jasniju sliku o stanju u Hercegovini.

Potkraj ožujka 1945. u Rim je došla prva službena vijest o prilikama u Hercegovini koju je rimskoj kongregaciji De propaganda fide javio mostarski biskup Petar Čule. Za vijest smo doznali 1. travnja 1945. Toga dana išli smo čestitati Uskrs fra Dominiku Mandiću kojemu je prefekt spomenute kongregacije kardinal Pietro Fumasoni Biondi

telefonski javio da je dobio pismo od biskupa Petra Čule i pozvao ga da mu priopći vijesti. Biskup Čule je u tom pismu javio da su komunisti u Hercegovini ubili više od 40, a na Širokom Brijegu oko 20 franjevaca, odnosno, sve koje su zatekli.

U svibnju 1945. počele su dolaziti hrvatske izbjeglice u Rim. Svatko je pričao svoje doživljaje i prilike u kojima se nalazio. Od njih smo malo-pomalo saznavali stanje u Hrvatskoj. Iznenadile su nas vijesti o krvoločnosti komunista koji su samo u Hercegovini ubili 66 franjevaca. Od tada sam se i osobno počeo više zanimati tko je taj zločin počinio i iz kojih razloga.

Vrativši se nakon dužeg vremena u domovinu, u Zagreb, posebno me je ugodno iznenadila vijest da nekoliko bivših đaka širokobriješke gimnazije proučava kako su ubijeni širokobriješki franjevci te da o tome pripravljaju knjigu. Predvodio ih je Jozo Tomašević - Koška koji je u moje vrijeme bio đak širokobriješke gimnazije, a sada ugledni inženjer i pisac. Podupro sam njihova nastojanja koliko sam mogao jer mi je bilo draga da nisu zaboravili ta vremena. Zbog toga svim srcem i sad podupirem pojavljivanje ovog pretiska knjige jer će se na taj način svjetlo sa Širokog Brijega širiti našom hrvatskom domovinom. Neka Bog pomogne one koji su je pisali i one koji se brinu o njezinu novom pojavljivanju.

U Zagrebu o Uskrsu 2010.

Jozo Tomašević - Koška, *Istina o ubijenoj gimnaziji*, Vicepostulatura postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraće« – Naklada K. Krešimir, Humac – Zagreb, travanj 2010., str. V. – VI. ☙

* Tekst donosimo u izvorniku.

Iz sadržaja

IZ LJETOPISA	4
STRATIŠTA	28
POBIJENI	32
GLAS O MUČENIŠTVU	33
NATJEĆAJ	34
RAZGOVOR	39

Urednikova riječ

FRA MILJENKO STOJIĆ

Dragi čitatelji!

U vremenima u kojima jesmo ponovno na ovim stranicama razmatramo povijest žrtvoslovja Hercegovačke franjevačke provincije, ali i vjernoga hrvatskoga puka Božjega. Zajedno su umirali pa neka zajedno žive u našim sjećanjima i molitvama.

Nisu ta vremena bila laka. Bezbožni jugo-komunistički sustav, zajedno s onima koji su pristajali uz njega, proveo je genocid nad hrvatskim narodom. Ubijani su ne samo njegovi duhovni predvodnici nego i svi oni koji su se izjašnjavali domoljubima i vjernicima. Stoga je s pravom Europski parlament komunizam svrstao među tri suvremena totalitarizma.

Zbog nesklonih povijesnih okolnosti nismo još dovoljno razvili u svojoj sredini kulturu žrtvoslovja i domoljublja. Znamo to i dalje držati samo nekom svojom obiteljskom tajnom i tko se tu ima što miješati. Zaboravljamo pritom da nas Bog nije stvorio samo kao pojedince, nego i kao zajednicu. Svi naši ubijeni, svi naši mučenici padaju i obitelji i široj narodnoj zajednici. Oni su zapravo u temelju našega i zajedničkoga postojanja. Ukažu nam na ono bitno u životu, na pravu pripadnost, na vrijednosti za koje se isplati dati svoj jedini život koji imamo. I nema ništa zazorno u tome da ih se javno sjećamo i da javno iskazujemo počast hrvatskoj zastavi vješajući ju u pravo vrijeme na svoj dom i u svojoj sredini.

Zbog toga što se iscrpio istražni rad, Vicepostulatura postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraće« u posljedne vrijeme sve više sudjeluje u obilježavanju ubojstva i mučeništva u našim župama i u našim mjestima. Nije riječ samo o Drugom svjetskom ratu i poraću. Ginuli su naši i mučeni i u ratovima, i u bunama, i u vremenu zlosilja. Treba se za sve njih moliti i odati im počast. Počinje već bivati uobičajeno da se to čini u jednom od dana trodnevice zaštitniku dotične župe. Tom prigodom izmoli se i molitva za odrješenje grijeha tih žrtava. Jednostavno, oni su naši, mi smo njihovi!

Od ovoga broja izlazimo s nešto smanjenim brojem stranica. Građe imamo, troškovi se povećali pa je najbolje tako.

Ma gdje da ste, lijep vam pozdrav s našega Briga.

Mir vam i dobro!

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesna« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

»Prema odredbama vrhovnog svećenika Urbana VIII., zabranjeno je da sluga Božji, bez prethodnog dopuštenja Svetе Stolice, bude predmetom javnoga crkvenog štovanja. Te odredbe nipošto ne priječe privatnu pobožnost sluzi Božjem, niti spontano širenje njegova glasa svetosti ili mučeništva i znakova. (čl. 117, § 1. i 2.)«

Ako nije pronađeno nepropisno štovanje, biskup ili njegov ovlaštenik pristupa sastavljanju izjave o neiskazivanju štovanja, tj. izjave kojom se potvrđuje da se odluke Urbana VIII. poštuju. (čl. 119, § 1.)«

Iz Upute Majka Svetaca

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»Fra Leo Petrović i 65 subraće«, XVI., 2 (31),
Široki Brijeg, srpanj – prosinac, 2023.
Broj zaključen 31. lipnja 2023.

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

LEKTURA I KOREKTURA:
Zdenka Leženić

ADRESA:
Kard. Stepinca 14, 88220 Široki Brijeg
Avenija G. Šuška 2, 10040 Zagreb

VEZA:
tel.: +387 39 700-325
faks: +387 39 702-936
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

GRAFIČKI PRIJELOM I TISAK:
FRAM-ZIRAL, Mostar

GLASILO IZLAZI POLUGODIŠNJE:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavju Izdavaštvo.

CIJENA POJEDINOG PRIMJERKA:
3 KM; 1,5 EUR

GODIŠNJA PRETPLATA (S POŠTARINOM):
BiH 8 KM; HR i EU 9 EUR; CH 9 CHF; SAD 14 USD;
Canada 14 CAD

SLANJE PRETPLATE, DOBROVOLJNIH PRILOGA...:
a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar; Korisnik: Hercegovačka franjevačka provincija; Svrha: prilog Vicepostulaturi tekući račun: 3381602276649744
devizni račun:
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808